

İsmail Saray (d. 1943, Kütahya)

Ankara Gazi Eğitim Enstitüsü'nden mezun olan İsmail Saray, 1968'de almaya hak kazandığı devlet bursuyla öğrenimine Londra'da devam etti. 1969-1970 yıllarında Saint Martin's School of Art'ta heykel dalında lisansüstü sertifika programını tamamlayan Saray, 1973'te Royal College of Art'tan aynı dalda yüksek lisans derecesini aldı. Türkiye'ye döndüğünde zorunlu hizmet görevini yerine getirmek üzere Samsun'a atandı; buradan İstanbul'daki sergilerin yanı sıra, 1977 Paris Bienali'nin de aralarında bulunduğu yurt dışı sergilerine iş gönderdi.

Saray, Samsun'da yaşadığı süre zarfında sanat eğitimini iyileştirmek üzere çalışmalar yürüttü. Samsun Eğitim Enstitüsü'nde sanat kitaplarına odaklı bir kütüphane kurulması için uğraş verdi. Yerel yöneticileri kütüphane için bir bütçe oluşturmaya ikna etti ve kütüphaneyi uluslararası sanat dergilerine abone yaptı; İstanbul seyahatlerinden burası için topladığı kitaplarla döndü.

Saray, 1960'ların sonunda Türkiye'deki sanat öğrenciliği dönemini hoşgörülü bir ortamda geçirmiş ve eğitimi için yeterli devlet desteğinden faydalanmıştı. Ancak, İngiltere'den döndükten sonra sanatsal pratiğinin odağı, 1980 Eylül'ünde gerçekleşecek askerî darbeden hemen önceki yıllarda ülkenin akademik ve sanatsal ortamlarında artan muhafazakârlık ve siyasi tedirginliğe tepkiye yöneldi; bu yaklaşım kariyeri boyunca devam etti.

Bürokratik engellerin de kışkırtmasıyla Türkiye'deki üretimi giderek muhalif bir nitelik kazandı; sanatçının eleştirelliği, dönemin kurumsal ve toplumsal meseleleri tarafından belirlendiği kadar, bunlara karşı bir başkaldırı biçimini de alıyordu. Kavramsal sanata sıkı sıkıya bağlı bir pratikten siyasi anlamla yüklü bir pratiğe doğru bu dönüşüm, Türkiye Cumhuriyeti'nin 1970'lerin ortasında kendi içine kapanan devletçi politikalarının belirlediği sanat sisteminin çeperlerinde üretim yapan bir sanatçının durumunu simgeliyor. Bir eğitim enstitüsü mezunu, yani Güzel Sanatlar Akademisi'nin hâkim olduğu, İstanbul merkezli sanat dünyasına yabancı; uzak bir şehirde mecburi hizmetini yapan bir sanatçı olarak Saray, konumunun hem tanınma hem de işlerini sergileme fırsatları açısından sınırlandırıldığının farkındaydı.

Samsun'a ilk gittiği dönemde *Devlet Resim ve Heykel Sergisi'*ne katılan sanatçılara anonim olarak gönderdiği *Leonardo da Vinci* adlı esrarengiz sanatçı kitabı, Saray'ın sınırları zorlayan yaratıcı yaklaşımını gösterir. Saray, 1976'da Antalya Festivali veya 1979'da İstanbul'da düzenlenen *2. Yeni Eğilimler Sergisi'*ndeki gibi, sanat dünyasına yönelik sınırlı girişimlerinde katılımını duyurmaktan feragat eder; zira devlet memuru olarak çalışan sanatçıların, zorlu izin prosedürlerinden geçmeksizin görev alanlarını terk etmesi ve haricî bir işle uğraşması keyfiyete göre izne tabidir.

Başka bir eğitim kurumuna tayin talebi süresiz olarak ertelenince 1980'de Türkiye'den ayrılan Saray, o tarihten bu yana Londra'da yaşıyor. Londra'da, eşi ve hayat boyunca birlikte çalıştığı Jenni Boswell-Jones ile *AND Journal of Art and Art Education* adlı dergiyi kurup 10 yıl süreyle yayımlayan Saray, aynı zamanda sanatsal pratiğini ve politik aktivizmini devam ettirdi.

Söz konusu dönemde ayrıca, son derece eleştirel iki antimilitarist enstalasyon üreterek Groupe Turc ile 1982 ve 1983'te Paris'te *Jeune Peinture* sergilerine katıldı. 1980'ler ve 1990'ların başı boyunca Türkiye'deki sergilere uzaktan katılmayı sürdürdü. İşleri, dördüncü ve beşinci *Öncü Türk Sanatından Bir Kesit* (1987 ve 1988); *Toplu Sergi* (1987 ve 1988); *A,B,C,D* (1989'dan 1993'e) gibi çığır açan sergiler ile 1990'da *Büyük Sergi 2'*de sergilendi. Bu işler, Saray'ın hazırladığı ayrıntılı tanımlar doğrultusunda, sanatçı arkadaşları ve sergi düzenleyicileri tarafından gerçekleştirilmekteydi.

1990'ların başında Saray'ın Türkiye sanat çevresiyle bağları zayıfladı; 1988'de sanatçıdan 2. İstanbul Bienali için bir iş önerisi istendi, ancak önerisi yanıtlanmadı. 1980'deki ani ayrılışından sonra ilk kez 1992'de, *Sanat, Texnh* sergisine katılmak üzere İstanbul'a geldi. Aynı yıl, İstanbul Büyükşehir Belediyesi'nden "Açık Alanlara Üç Boyutlu Çağdaş Sanat Yapıtları Yerleştirme Etkinliği" için davet almasına rağmen sunduğu öneri gene yanıtız kaldı. 1993'teki *10 Sanatçı 10 İş: D Sergisi*, Türkiye'de ve yurt dışında sonraki 17 yıl boyunca yeni iş ürettiği son sergi oldu. Saray, o tarihten bu yana aktivizme, özellikle de sanatçı haklarına yönelik kampanyalar yürütmeye ağırlık vermektedir.